

Brugse Stam

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
ISSN 2294-5415

57ste jaargang nr. 2 - maart-april 2025
Verspreiding op ca. 2 900 mailadressen
Gratis via mail (aanvraag: brugsestam@fvbrugge.be)

FAMILIEKUNDE VLAANDEREN REGIO BRUGGE
Kennisplatform voor familiegeschiedenis
FV Brugge vzw - BE 0535.565.209

 <https://fvbrugge.be/>

 FV Brugge, Kleine Hertsbergestraat 3, 8000 Brugge

 BE19 9730 9465 0412 van FV regio Brugge

 Hoofdredacteur: Paul Lanssens (brugsestam@fvbrugge.be)

 Redactie: Johan Haerynck, Reinhilde Aendekerk,
Raf Barzeele, Jean-Marie Bulthé

 Secr: Jean-Marie Bulthé (secretariaat@fvbrugge.be)

 Verantw. uitg: Jo Patteeuw, Kerklaan 30, 8310 Brugge

In dit nummer

SCHENKINGEN VAN ROUWBRIEVEN, BIDPRENTJES, . . .	1
BEZOEK AAN HET ARCHIEF EN DE BIBLIOTHEEK VAN HET KASTEEL VAN LOPPEM MET LEZING DOOR LUDO VANDAMME	2
LEZING: GESCHIEDENIS VAN DE METAALNIJVERHEID IN BRUGGE	2
HUWELIJKSDISPENSATIES (2/3)	3
OEFENING OUD SCHRIFT EN LATIJN	5
VUURWERKTRAGEDIE OP DE CARMERSBRUG IN 1669	5
VRAAG AAN DE LEZERS: EEN ECHTE JAN VAN EYCK ??	6
VRAAG EN ANTWOORD: BAELE	7
SPOORLOOS IS SPOORLOOS VERDWENEN	7
OPENINGSTIJDEN DOCUMENTATIECENTRUM	8
UW LIDMAATSCHAP VOOR 2025	8
PROCESDOSSIERS VAN HET BRUGSE VRIJE (10): DE RELATIES TUSSEN DE KERKELIJKE OVERHEID EN HET BRUGSE VRIJE IN HET ANCIEN RÉGIME	9

SCHENKINGEN VAN ROUWBRIEVEN, BIDPRENTJES, . . .

Rouwbrieven, bidprentjes, stambomen, familieboeken, kwartierstaten, heemkundige werken, ... zijn bij ons definitief in goede handen. Ze worden voor altijd veilig bewaard, worden opgenomen in de catalogus van onze bibliotheek en kunnen digitaal geconsulteerd worden door alle geïnteresseerden als eerste bron om hun stamboom op te maken.

Wie iets wil schenken, kan afspreken via secretariaat@fvbrugge.be.

Brugse Stam met steun van:

B R U
G G E

Familiekunde
Vlaanderen

BEZOEK AAN HET ARCHIEF EN DE BIBLIOTHEEK VAN HET KASTEEL VAN LOPPEM MET LEZING DOOR LUDO VANDAMME

Tijdstip: Donderdag 20 maart 2025 om 14:30 tot 16:30.
Waar: Samenkomen aan de ingang van het kasteel van Loppem (Steenbrugse Straat 26).
Toegang: Max. 15 deelnemers - Deelnameprijs € 5,00 voor leden en vrijwilligers van FV.
Inschrijven: Mail naar brugsestam@fvbrugge.be en ontvang antwoord of u ingeschreven bent.

Kasteel van Loppem © Foto Marc Ryckaert

Dit is een unieke en eenmalige gelegenheid.

We kennen het Kasteel van Loppem, we kennen de doolhof, maar weinigen weten dat aan het kasteel ook een oud archief en een schitterende bibliotheek verbonden zijn. Misschien is het tijd om deze leemte op te vullen door een bezoek aan deze verborgen schat.

We voorzien een boeiende kennismaking met het archief van de familie van Caloen. We krijgen dus de unieke gelegenheid om de honderden familiearchieven en handschriften, incunabelen, atlanten en andere oude boeken te bewonderen.

In de jongste Vlaamse Stam (januari-maart 2025, blz. 11-19) schrijft Ludo Vandamme over de familie van Caloen vanaf de 16de eeuw in Brugge en over de Stichting Jean van Caloen, vanaf haar oprichting tot op vandaag. De Stichting wordt gedragen door een team van vrijwilligers dat alvast uitkijkt naar ons bezoek. Vlug inschrijven is de boodschap.

LEZING: GESCHIEDENIS VAN DE METAALNIJVERHEID IN BRUGGE

door Patrick Gurdebeke

In samenwerking met de heemkundige kring Brugs Ommeland vzw.

Tijdstip: Maandag 28 april 2025 om 19:30.
Waar: CM-lokaal, Moerkerkse Steenweg 118, St-Kruis.
Toegang: Toegangsprijs leden € 3,00, niet-leden € 6,00.

In de Brugse regio was en is de metaalindustrie uitgebreid aanwezig met de "Brugeoise", bliklagerijen De Clerck, Watteeuw, ... en nog veel meer spelers. De metaalnijverheid vloeide echter niet vanzelf tot aan onze voordeur.

Het 'IJzertijdperk' ligt intussen 3000 jaar achter ons. Het smelten van het ijzererts in primitieve 'woudovens' door zogenaamde 'koolbranders' vormde de basis voor een voortdurende verbetering van de productie van ijzer en later staal. Vanaf het einde van de 18e eeuw wordt de metaalindustrie een zeer belangrijke actor in de Industriële Revolutie. Deze industriële maar ook maatschappelijke revolutie maakte van het jonge België een wereldspeler.

Patrick Gurdebeke neemt je mee in de zeer boeiende geschiedenis van het metaal in Brugge, rijkelijk geïllustreerd met een uitgekende reeks beelden. Een absolute aanrader!

Patrick was leerkracht bij de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie Vlaanderen-Brussel en is gespecialiseerd in restauratie van technische objecten en industrieel erfgoed.

HUWELIJKSDISPENSATIES (2/3)

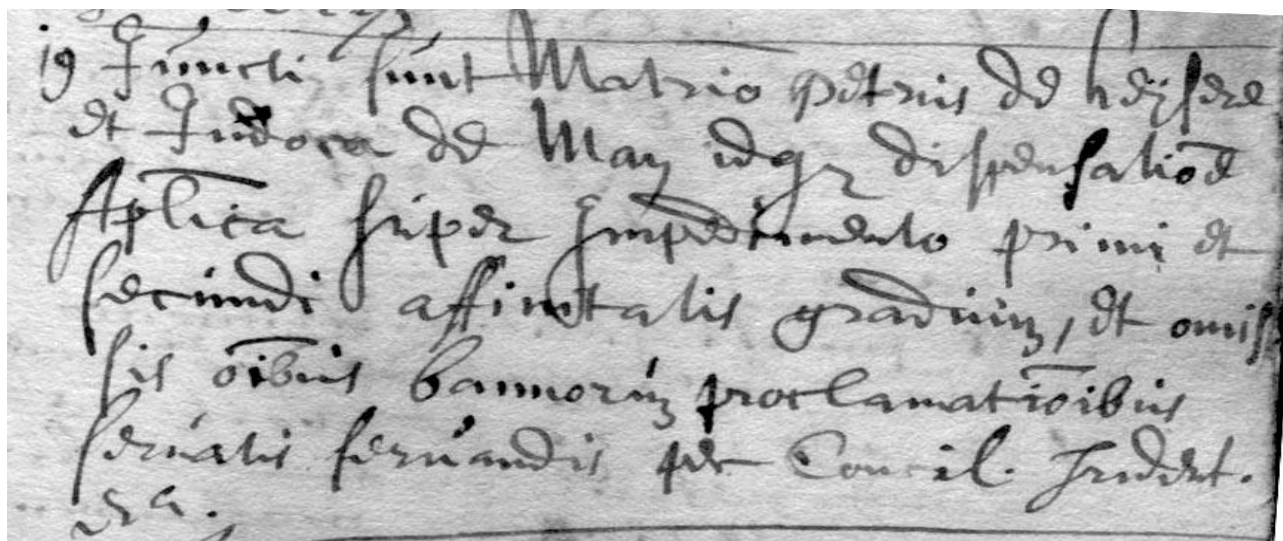
Jo Patteeuw

Bij het raadplegen van huwelijksakten in de parochieregisters komen we vaak 'dispensaties' tegen, d.w.z. ontheffing/vrijstelling van bepaalde geboden of verboden binnen het kerkelijk recht. In ons vorig nummer gaven we een overzicht van de meest voorkomende dispensaties.

FV-lid en lezer van Brugse Stam **Wim Versyck** uit Zaventem legde me een vraag voor waar veel genealogen mee worstelen: **de berekening van de graad van bloedverwantschap**.

De vraag gaat over **Petrus de Keysere** die op 19.08.1665 te Torhout huwt met **Judoca de Man** (°Torhout 09.06.1630). Het was haar tweede huwelijk: eerst was zij gehuwd te Torhout op 12.08.1657 met **Jacobus de Keysere**, die overleed te Torhout op 05.02.1665.

https://agatha.arch.be/data/images/513/513_9000_001_00958_000/0_1452_r

19 iuncti sunt matr(imon)io petrus de keysere et judoca de man idqr (*) dispensatio(n)e aplic(at)a super impedimento primi et secundi affinitatis gradium, et omissis o(mn)ibus bannorum proclamatio(n)ibus servatis servandis per concil(ium) tridentinum.

Op de 19e zijn door het huwelijk verbonden Petrus de Keysere en Judoca de Man, krachtens dispensatie verleend voor het beletsel van de eerste en tweede graad van aanverwantschap, en met weglating van alle openbare aankondigingen van het huwelijk, met inachtneming van de voorschriften van het Concilie van Trente.

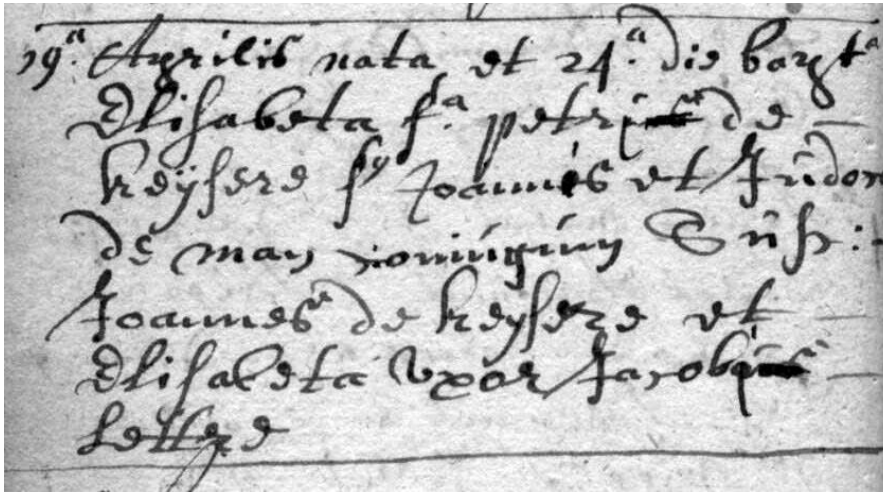
(*) De afkorting idqr kan bv. betekenen *id quod referitur* (letterlijk: 'dat wat naar verwezen wordt')

De tekst beschrijft een huwelijk waarbij een kerkelijke dispensatie werd verleend vanwege een nauwe familieband tussen de echtgenoten (eerste en tweede graad van aanverwantschap). Bovendien werden de gebruikelijke afkondigingen (banningen) overgeslagen, wat uitzonderlijk was, maar toegestaan onder bepaalde voorwaarden door het Concilie van Trente (1545-1563).

Volgens deze akte wordt er dus dispensatie verleend voor aanverwantschap van de **1ste én de 2de graad**. Hieruit besluiten tientallen genealogen (zie Geneanet en Familysearch) dat Petrus de Keysere huwt met zijn stiefmoeder, de tweede vrouw van zijn overleden vader Jacob De Keysere.

Er wordt inderdaad van deze Jacobus de Keysere x Judoca de Moor (zijn eerste vrouw) een zoon Petrus geboren te Torhout op 31.10.1632. Maar is dit wel de juiste Petrus die later huwde met Judoca de Man?? Diegenen die wat beter zoeken, vinden dat Petrus de Keysere (x Judoca de Man) NIET de zoon is van Jacobus, maar wel de zoon van Jan!!

Bij het doopsel van hun oudste dochter Elisabeth te Torhout op 24.04.1667 wordt immers expliciet genoteerd dat Petrus de Keysere zoon is van Jan, die bovendien als grootvader peter wordt van het kind. Die expliciete vermelding is een aanwijzing dat er verwarring mogelijk is. Zie de akte: https://agatha.arch.be/data/images/513/513_9000_001_00949_000/0_0382_r

19a Aprilis nata et 24a die bap(izat)a Elisabetha f(ili)a petri de keysero f(ili)us Joannis et Judoca de man coniugum Susc(eptores) Joannes de keysero et Elisabetha uxor Jacobi lettere

De 19de april is geboren en de 24ste gedoopt Elisabetha, dochter van Petrus de Keysero (zoon van Joannes) en Judoca de Man, echtgenoten. Doopheffers Joannes de Keysero en Elisabetha de vrouw van Jacobus Lettere.

Bovendien:

- De erfgenamen van Lauwereins Aellaert verkopen op 13.10.1666 een rente van 32 p. gr. (t.l.v. Pieter Dobbelaere) aan Pieter de Keysero fs Jan en Marijn De Man (broer van Judoca De Man) (bron: RAB, Wettelijke Passeringen Wijnendale register 311 f. 89, notitie in de rand).
- De Keysero Pieter fs Jan is voogd van de kinderen van Marijn De Man (+) x Mechelyne Calmein fa Jan (RAB, boedelbeschrijvingen van de heerlijkheid Lichtervelde nr. 508, aktedatum 19.09.1676).
- We vinden wel degelijk nóg een Petrus de Keysero, die gedoopt wordt te Torhout op 02.02.1641, als zoon van Joannes x Michaela Bake.

Er is een logische verklaring die kan afgeleid worden uit de aanduiding van de verwantschap.

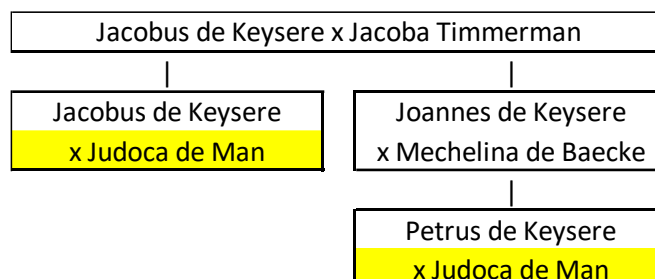
Vandaag stellen wij dat bv. neven met elkaar verwant zijn in de **4de graad**. Daarvoor telt men de generatiesprongen die nodig zijn om van de ene neef tot bij de andere neef te komen, dus de opgaande **plus** de neergaande generatiesprongen.

Maar in het Ancien Régime noteerde men dat neven (rechtzweren) verwant waren in de **2de graad**. Men telde voor beiden de graden/sprongen naar de gemeenschappelijke voorouder(s). Indien er geen gelijk aantal generaties was, noteerde men dit met een dubbel getal. Bv. een neef en een achterneef (gebroken rechtzweren) zijn verwant in de 2de en de 3de graad. Te bemerken is dat **de gehuwde partner mee verrekend wordt in de generatiesprongen!!**

Concreet voor deze situatie kunnen we stellen dat de gemeenschappelijke voorouder(s):

- Volgens de eerste aanduiding (de 1ste graad) (een van) de ouders moet(en) zijn.
- Volgens de tweede aanduiding (de 2de graad) (een van) de grootouders moet(en) zijn.

Zo komen we tot de oplossing voor de verwantschap:

Petrus de Keysero is zoon van Joannes en is verwant met zijn vrouw in de 1ste en de 2de graad.

In een volgende bijdrage, die meteen ook een oefening Oud Schrift en Latijn zal zijn, laten we zien wat de gevolgen zijn voor een huwelijk mét bloedverwantschap maar zonder dispensatie.

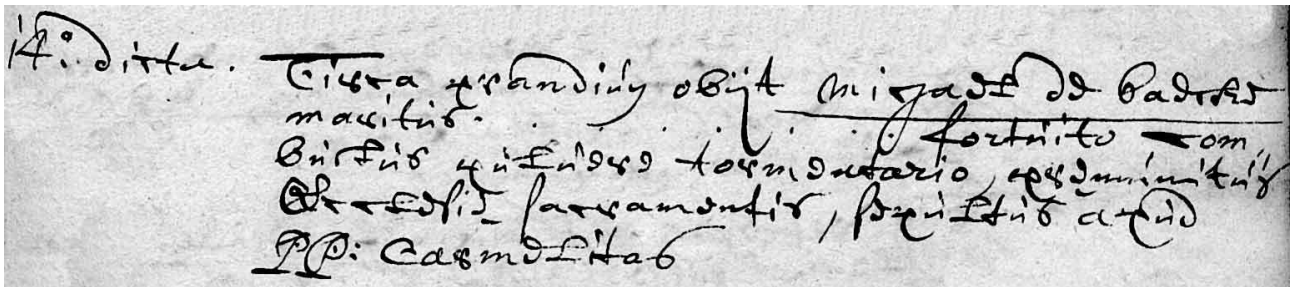
OEFENING OUD SCHRIFT EN LATIJN VUURWERKTRAGEDIE OP DE CARMERSBRUG IN 1669

Johan Tousseyn

Bij mijn opzoekingen op de familienaam van mijn moeder (Debaecke) vond ik het overlijden van Michael de Baecke op 14.08.1669 in Brugge St-Gillis. Aan dit overlijden is een interessant, weliswaar dramatisch verhaal verbonden.

Laten we dit artikel beginnen met de lezing van het oud schrift en de omzetting in het Nederlands.

<https://www.archiefbankbrugge.be/DesktopModules/ArchiefOnline/Services/GetImage.ashx?bestandid=31457&collectieid=e989851e-c822-e811-80e0-005056957c4c>

<p>14° dicti [augusti 1669] circa prandium obiit michael de baecke maritus [.....] fortuito com-bustus pulvere tormentario, praemunitus Ecclesiae sacramentis, sepultus apud PP. Carmelitas.</p>	<p>Op de 14^e van de genoemde [maand augustus 1669], rond het middagmaal, overleed Michael de Baecke, Gehuwd met [.....], door een ongeluk verbrand door buskruit. Voorzien van de sacramenten van de Kerk werd hij begraven bij de Paters Karmelieten."</p>
--	---

De online archiefbank van het Brugse Stadsarchief bevat een onderdeel over **de schrijver Pieter Ledoux (foto)** (1730-1807). Ledoux maakte levensbeschrijvingen van 500 Bruggelingen (geleerden, juristen, schrijvers, geestelijken, ambtenaren), vanaf de middeleeuwen tot in zijn tijd.

In zijn werk 'Levens der geleerde en vermaerde mannen, pp. 130 & 130A, vond ik welk drama zich afgespeeld heeft in 1669.

<https://www.archiefbankbrugge.be/DesktopModules/ArchiefOnline/Services/GetImage.ashx?bestandid=663&collectieid=25972bc8-3c2a-ef11-9f47-0050569510fb>

In de zomer van 1669 stond Brugge in feestmodus. De paters Karmelieten vierden met grote luister de heiligverklaring van Maria Magdalena de Pazzi, een Italiaanse mystica wiens vurige geloofsbeleving de orde inspireerde.

Ter ere van deze blijde gebeurtenis werden plechtige missen opgedragen, processies gehouden en werd de stad versierd met vaandels en verlichting. Het hoogtepunt van de viering zou een indrukwekkend vuurwerkspektakel zijn, opgevoerd op de Carmersbrug.

De man achter dit spektakel was Michael de Baecke, een Brugse dichter en rederijker, gildebroeder van de Gilde van de Heilige Geest. Hij was geen onbekende in Brugse culturele kringen. Tien jaar eerder, in 1659, had hij naam gemaakt met zijn toneelstuk 'De historie van de groote liefde van Cappelles ende Monteske door Romero ende Juliette', een Vlaamse voorloper van de tragedie waarmee Shakespeare eeuwen later beroemd zou worden. Het stuk werd met veel succes opgevoerd in de grote hal van Brugge en bleef twee weken lang een publiekstrekker.

Naast zijn passie voor literatuur koesterde De Baecke ook een diepe fascinatie voor vuurwerk, een kunst die in de 17^e eeuw zowel voor oorlog als voor vermaak werd gebruikt. Het maken van vuurwerk was een delicate bezigheid, waarbij buskruit - een mengsel van salpeter, zwavel en houtskool - zorgvuldig werd afgewogen en in papieren of metalen hulzen verpakt. Spektakelmakers voegden soms extra stoffen toe om kleur te creëren, zoals koperzouten voor blauwgroene vlammen of ijzerpoeder voor fonkelende vonkenregens.

Voor de feestdag van de Karmelieten had Michiel op de Carmersbrug een vuurwerkconstructie ontworpen in de vorm van een kasteel. Het was een spectaculair decorstuk dat het publiek in vervoering zou achterlaten.

Maar wat een triomf moest worden, eindigde in tragedie. Het vuurwerk ontbrandde voortijdig, nog vóór het officiële moment. Een felle vlammenzee verzwoeg het houten decor en sloeg in luttele seconden over op Michiel zelf, die zich midden in de constructie bevond. Getuigen keken machteloos toe hoe hij, samen met een zekere Daniel van der Cruijcen, dodelijk verbrandde. Twee andere slachtoffers wisten de ramp te overleven.

Zo overleed Michael de Baecke op 14 augustus 1669, rond het middagmaal, bezweken aan zijn verwondingen. Hij ontving nog de laatste sacramenten en werd begraven bij de Karmelieten, die zijn noodlottige bijdrage aan hun feest nooit zouden vergeten.

VRAAG AAN DE LEZERS: EEN ECHTE JAN VAN EYCK ??

Roland Verté

Tijdens het inventariseren van het notariaat vind ik een heel merkwaardige nalatenschap ([RAB, INV 500/53, 16, akten nrs. 135 & 161](#)).

Daniel Joseph BOGAERT (zoon van Joseph bij Madelena DENYS, echtgenoot van Josephina DUMORTIER) overleed op 17.09.1849 in zijn huis, op de Sint Jansplaats A2, nr. 48 te Brugge.

De overledene bezat een indrukwekkend onroerend patrimonium, ondermeer:

- Een huis genaamd **De Beurs**, aan de westzijde van de Vlamingstraat, Sectie E3, nr. 60.
 - Vijf huizen staande in de Philipstockstraat, getekend nr. 51 - 52 - 53 en 65 - 66.
 - Een boekdrukkerij staande te Brugge, Philipstockstraat, nr. 67.
 - Een herberg genaamd "De Maegd van Gend" in het Geernaertstraetje sectie E1, nr. 71.
 - Een herberg genaamd "Den Moriaen" in de Langestraat, sectie A10, nr. 54.
 - Een hofstede in Zuienkerke, groot 6 ha 43 aren 46 centiaren, gebruikt door Mattheus DENDOOVEN.
- ... en nog meer ... maar daar wil ik het niet over hebben.

Tot de inventaris behoorde ook een schilderij. Ik lees:

"de partyen geven te kennen dat de schilderij verbeeldende de aanbidding der heilige maegd geschilderd op panneel met 2 luiken, welke men toeëigend aenden schilder Jan VAN EYCK, en zich ten dezen sterfhuis bevindt, toebehoord voor de eene helft aen den heer Amandus BOGAERT fabrikant te Brugge, en voor de wederhelft aen de heer overleden".

"Dit schilderstuk is door de heer pryzer na het ingewonnen avies van den heer Albertus GREGORIUS, kunstschilder en professor te Brugge, gewaerdeerd vyftien duizend frank, de waerde der luiken inbegrepen".

Dit slaat mij met verbazing. In de wereld zijn er slechts 25 schilderijen van Jan van Eyck bewaard. Daarvan bevinden er zich amper 5 in België: 1 in Gent, 2 in Brugge en 2 in Antwerpen.

Kan iemand van de lezers dit verhaal vervolledigen ??

VRAAG EN ANTWOORD: BAELDE

In ons vorig nummer vroeg **Fabienne Delanghe** waar ze meer info kon vinden over de kloosterzuster **Isabeau Balde/Isabelle Baelde** die in 1714 stierf in Damme. «Ze werd 85 jaar en haar familie zou afkomstig geweest zijn uit leper».

Jo Patteeuw gaf een tip om ook te zoeken op 'Valdez', een naam die o.m. gevonden wordt in Nieuwpoort. De Spaanse V wordt immers uitgesproken als B. Die tip wordt echter betwijfeld door lezer en FV-lid **Sebastiaan Deraedt** uit Noordschote.

Hij wijst op de afkomst van deze non uit leper. «Daar woonden vele telgen uit het gekende geslacht BAELDE. Ze waren al héél lang aanwezig in leper en waren daar redelijk prominent. We moeten dus niet elders gaan zoeken en ook niet op een variante van de familienaam.

Haar doopakte zal niet meer terug te vinden zijn, aangezien het hele reusachtige stadsarchief van leper - destijds gekend als het vijfde belangrijkste archief in West-Europa - in vlammen is opgegaan, inclusief de parochieregisters, tijdens WO-I.

Vele huidige genealogen stammen af van de familie Baelde. Via die weg kunnen ze opklimmen tot de oude Europese adel.»

Dit wordt bevestigd door lezer en FV-lid **Pieter Donche** uit Brugge. «Er is veel gepubliceerd over de familie Baelde, zie de bibliotheek catalogus van Familiekunde Vlaanderen online. Misschien de meeste kans om iets te vinden is in het werk: [Origine de la famille scabinale Yproise BAELDE et généalogie inédite d'une branche existante de cette famille - 1375-1905. Etablies sur titre par Emile De Sagher.](#) - Antwerpen : Imprimerie Laporte & Dosse, 1906, in verscheidene bibliotheken te raadplegen.»

SPOORLOOS IS SPOORLOOS VERDWENEN

Uit: www.nu.nl van 21.02.2025

In het Nederlandse Tv-programma 'Spoorloos' werd 35 jaar lang geprobeerd om in het buitenland, biologische ouders van in Nederland wonende kinderen, op te sporen. In 2022 kwamen echter voor het eerst meldingen van verkeerde matches: deelnemers waren aan de verkeerde families gekoppeld. Daarop deed de KRO-NCRV een oproep om, als oud-deelnemers twijfels hadden, contact op te nemen met de redactie van Spoorloos. De omroep bood DNA-tests en nader DNA-onderzoek aan om te proberen zo definitief uitsluitsel te geven over zijn of haar hereniging.

Begin 2025 kwam het programma opnieuw in opspraak. De van oorsprong Colombiaanse Marthainès de Vries deed op negentienjarige leeftijd mee aan het programma. Vervolgens ging ze ruim twintig jaar om met de familie waarvan Spoorloos zei dat die van haar was, maar dit zat fout.

De Vries vond onlangs haar echte halfbroer en halfzus na een DNA-test van het Tilburgse laboratorium Consanguinitas. Haar biologische vader en moeder bleken intussen overleden. «Als de redactie haar werk goed had gedaan, had ik nog negen jaar met mijn echte moeder kunnen doorbrengen en elf jaar met mijn vader», zegt de Vries, die nu een rechtszaak wil aanspannen tegen Spoorloos.

Als gevolg hiervan stopt de KRO-NCRV per direct met het programma. Opnames van een nieuw seizoen waren al bezig, maar zijn nu dus gestaakt.

Genealogie kan serieuze gevolgen hebben.

OPENINGSTIJDEN DOCUMENTATIECENTRUM

Iedereen is welkom tijdens de openingstijden van ons documentatiecentrum. Een bestuurslid is beschikbaar voor uw vragen, hulp bij het lezen van oud schrift, e.d. Ook het contact met medezoekers is interessant. Het adres is Kleine Hertsbergestraat 3, 8000 Brugge. Om binnen te komen moeten 4 treden genomen worden, wat het voor rolstoelgebruikers wat moeilijker maakt.

De toegang is gratis voor leden en vrijwilligers, niet-leden betalen € 2,00 per bezoek.

Check eventuele wijzigingen op fvbrugge.be

Opgelet: de verwarming is defect en zal niet hersteld worden. We kunnen geen 18° garanderen!

OPENINGSTIJDEN:

- Elke eerste maandag van 13:30 tot 16:30
- Elke tweede woensdag van 13:30 tot 16:30
- Elke vierde zaterdag van 09:00 tot 12:00

Concreet voor de komende maanden van 2025:

- ma 03/03: Paul Lanssens	- ma 05/05: Johan Haerynck	- ma 07/07: Anne Marie Viaene
- wo 12/03: Jean-Marie Bulthé	- wo 14/05: Reinhilde Aendekerk	- wo 09/07: Jo Patteeuw
- za 22/03: Johan Salomons	- za 24/05: Hervé Ceulenaere	- za 26/07: Paul Lanssens
- ma 07/04: Raf Barzeele	- ma 02/06: Raf Barzeele	- ma 04/08: Anne Marie Viaene
- wo 09/04: Tony Strypsteen	- wo 11/06: Johan Haerynck	- wo 13/08: Tony Strypsteen
- za 26/04: Paul Lanssens	- za 28/06: Johan Salomons	- za 24/08: Hervé Ceulenaere

- Afwisselend di en do van 13:30 tot 16:30 met Tony, Johan en de vrijwilligers

Dit zijn de datums voor de vrijwilligers eerste semester 2025:

do 06/03 di 11/03 di 18/03 di 25/03 do 03/04 di 08/04 do 17/04 di 22/04 di 29/04
di 06/05 di 13/05 di 20/05 di 27/05 di 03/06 do 12/06 di 17/06 do 26/06

Buiten bovenstaande uren in het documentatiecentrum werken onze vrijwilligers ook thuis. Zij houden verder persoonlijk contact met Tony Strypsteen voor individuele afspraken.

HELPDESK ALDFAER MET TONY STRYPSTEEN:

Om gebruik te maken van de helpdesk: stuur een bericht met een korte schets van het probleem naar aldfaer@fvbrugge.be. Dan wordt er een datum afgesproken voor een afspraak in ons documentatiecentrum. Breng, indien mogelijk, een eigen laptop mee. Voor leden van Familiekunde is het consult gratis, anderen betalen € 5,00.

UW LIDMAATSCHAP VOOR 2025

**Wil je in 2025 genieten van alle voordelen en dienstverlening van Familiekunde-Vlaanderen?
Word dan lid of hernieuw zeker je lidmaatschap!**

Als lid kan je terecht in alle FV-afdelingen voor raad en om de bibliotheek te consulteren. Je ontvangt Vlaamse Stam (gedrukt tijdschrift) en (indien interesse) ook Brugse Stam (digitaal tijdschrift). Je krijgt korting op onze publicaties, cursussen en voordrachten. Uw lidgeld dient voor onze tijdschriften, computers, scanners en voor onze algemene werking.

Uw bijdrage is €40 op BE58 4141 1712 2179 van Familiekunde Vlaanderen met vermelding "Lidgeld 2025 afdeling Brugge + uw postadres + uw mailadres" (vergeet deze adressen niet).

PROCESDOSSIERS VAN HET BRUGSE VRIJE (10): DE RELATIES TUSSEN DE KERKELIJKE OVERHEID EN HET BRUGSE VRIJE IN HET ANCIEN RÉGIME

Laurent Inghelbrecht

Laurent Inghelbrecht inventariseert al meer dan 20 jaar - samen met Anne Marie Van Basselaere, Nicole Van Accolyen, Dirk Verhaeghe en de vzw Vrijwilligers van Oranje - de burgerlijke procesdossiers van het Brugse Vrije in het Rijksarchief van Brugge. In die tijd namen ze al meer dan 50.000 dossiers van de 107.000 door [1]. De eerste 6.000 zijn raadpleegbaar op vrijwilligersrab.be.

In deze rubriek bespreekt hij telkens één dossier dat relevant is voor de tijdgeest.

**** Rijksarchief Brugge - Processen Brugse Vrije - Ongeordend n° 55033 ****

In het Ancien régime waren er geregeld conflicten tussen de kerkelijke en de burgerlijke overheden, zoals de grote steden Brugge, Gent, Leper en het Brugse Vrije. De burgerlijke gezagsdragers wilden de jurisdictie van de bisschop (eerst die van Doornik, later die van Brugge, na de oprichting van het bisdom Brugge) beperken tot sacramentele en godsdienstige zaken. De kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders waren daar allerminst mee akkoord. In haar artikel, “Het archief van de bisschoppen van Doornik: een inventaris uit 1477” [2], illustreert Monique Van Melkebeek dat met meerdere voorbeelden, waarvan we er hier een drietal uitlichten. Zo deinsden de schepenen van het Vrije er niet voor terug om iemand, die zich bekend maakte als priester, gevangen te nemen. Als motivatie zegden ze te twijfelen aan zijn priesterschap, omwille van begane misdaden. Dreigementen uit de hoek van de bisschop maakten daarbij weinig indruk.

1. DE KAPEL VAN HET BRUGSE VRIJE ALS SPEELBAL TUSSEN DE BISSCHOP EN HET VRIJE

De schepenen gedroegen zich nochtans als goede katholieken. Zo hadden zij aan de paus gevraagd, en op 5 augustus 1435 de toelating bekomen, om de mis te vieren in hun landhuis, waarbij ze een draagbaar altaar gebruikten. De kasselrijrekeningen uit die periode vermelden inderdaad een jaarlijkse betaling aan een priester en een koster, om de mis te lezen in het landhuis [3].

Zo lezen we dat er in 1510 renovatiewerken uitgevoerd werden *in den cappellekamer int huus onlancx ghecocht jeghen de voorseyde hoirs van wylen Jacob ende Robrecht Boudins*. Bovendien staat er geschreven dat *broeder Ysebrant de Bru, capellaen van den lande*, vergoed werd omdat hij een jaar lang de mis las in die kapel in het landhuis. Dit telkens op vrijdag en zaterdag, alsook op de andere dagen dat de burgemeesters en schepenen vergaderden. De conciërge Colaerd de Lannoy werd vergoed *van dat hy de voorseyde messen ghedient ende ooc den outlaer ghereet ende ghedect heeft, achervolghende der ouder costume*. De kapel werd niet alleen verlicht met toortsen en tafelkaarsen, geleverd door waslichtmaker Jan Schinkele, maar ook opgewarmd met houten blokken, turf en ander brandbaar materiaal [4].

¹ De criminele processen van het Brugse Vrije zijn bewerkt door Geert Tavernier. Ze staan ook op vrijwilligersrab.be. De criminele processen van de stad Brugge zijn bewerkt door Paul Coghe en Jean Marie Bulthé in Brugse Stam.

² Van Melkebeek, Monique, Het archief van de bisschoppen van Doornik: een inventaris uit 1477, in: Bulletin de la Commission royale d'histoire. Académie royale de Belgique. Tome 149/3-4, 1983, pp. 121-375.

³ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Registers, nr. 183, folio 10 verso.

⁴ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Registers, nr. 249.

Recent kwam in de verzameling procesbundels van het Vrije een bundel uit 1607 ^[5] boven water waarin de irritatie beschreven werd van de kerkelijke bestuurders (bisschop, proost, deken en kapittel van de Sint-Donaaskathedraal) naar aanleiding van de bouw van een nieuwe kapel met een torentje door de burgemeesters en schepenen van het Vrije. Zij hadden daarvoor in de heerlijkheid Proosse de *herberg den Blendes Esel* laten afbreken.

De bisschop eiste enerzijds of de heropbouw van de herberg of het betalen van een hoeveelheid zilver en dit telkens op Sint-Donaasdag. Anderzijds eiste hij het betalen van een boete ten voordele van de bisschop. De burgemeesters en schepenen antwoordden dat zij zijn 'verzoeken' niet aanvaardden en onterecht vonden, omdat ze niet van plan waren om die kapel te laten wijden en er evenmin een openbare bidplaats van zouden maken. Hun beweegreden past in de tijdgeest. **Het was hun bedoeling om de grond profaan te laten, waardoor de grond onder de heerlijkheid van de Proosse zou blijven ressorteren! Daarom werd een draagbaar altaar gebruikt!**

Volgens de burgemeesters en schepenen was het aan iedereen bij canoniek recht toegelaten een private bidplaats in te richten. In het bijzonder had zo'n notabel college met zo'n kwaliteitsvolle personen als zij daar recht op, was hun mening. Ze verwezen daarvoor naar Panormitanus, de bekende kerkrechtsspecialist en aartsbisschop van Palermo.

Zoals het goede katholieken betaamde, wilden zij de bruggen met de bisschop niet opblazen. De burgemeesters en schepenen verklaarden zich dan ook bereid om in overleg te gaan met de bisschop, want zij waren geen vragende partij om een formeel proces te voeren. Als de bisschop niet akkoord zou gaan met de oprichting van hun private bidplaats, waren ze bereid om neutrale geleerden uit Gent of Brugge te consulteren.

Op 27 april 1607 wilden zij een afvaardiging laten overleggen met de kerkelijke overheid. Maar de bisschop en zijn medestanders losten het probleem anders op. Ze schreven op 7 mei 1607 dat ze hun jurisdictierecht wilden afstaan, op voorwaarde dat het Vrije *jaarlijks daarvoor 4 £ gr cheins zou betalen, naast 4 oncen zilver voor het patronaat*. Uitzonderingen werden dus gewoon afgekocht met geld: het Vrije kon nu een altaar in de nieuwe kapel consacreran, terwijl de grond toch bleef ressorteren onder het Proosse. **Daardoor werd het draagbaar altaar overbodig**. Trouwens, het gebruik van een draagbaar altaar was sinds het Concilie van Trente verboden.

Toen in 1609 het interieur van de nieuwe kapel afgewerkt werd, besloten de schepenen om toch maar niet hun eigen portretten op de deuren te schilderen, maar nieuwe deuren te bestellen met daarop religieuze taferelen ^[6]. De oude deuren zouden ze op een andere plaats zetten. Een teken van verzoening met de bisschop?

De rekeningen van de kasselrij tonen dat de zaak geregeld raakte. Zo staat in de rekening van 1648 onder meer: *betaelt (36 £ par) an den capellaen van den lande van dat hij de misse gedaen heeft (..) s'donderdaegs, s'vrydaegs ende saterdaegs, metsgaeders op eenige ander daghen als burghmeesters ende schepenen vergadert geweest hebben in de capelle van den lande, voor eenen geheelen jaere*.

De concierge van het landhuis werd *(6 £ par) vergoed voor het dienen de misse, den aultaer gedect ende al gereet gemaect in de capelle van desen lande, volgende d'oude costume*. Waslichtmaker Boudewijn Arens leverde toortsen, tafelkaarsen en ander waslicht.

Achteraf beschouwd lijkt de discussie van 1607 niet meer geweest te zijn dan een zoveelste rel tussen het Vrije en het bisdom Brugge. Andere procesbundels, bestuursdocumenten en resoluties van de schepenen tonen dat er doorheen het Ancien Régime regelmatig zo'n incidenten waren tussen de hoge heren schepenen en de hoge heren geestelijken.

⁵ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Ongeordend, Processen, nr. 55033.

⁶ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Registers, nr. 55.

Het is duidelijk dat het geenszins de bedoeling van de schepenen was om ruzie te zoeken met de bisschop. Anderzijds deinsden ze niet terug om de confrontatie aan te gaan met de hoge kerkelijke gezagsdrager, al raakte de bisschop zeker een gevoelige snaar met zijn terugkerende dreigementen om hun kapel te sluiten.

Het is merkwaardig dat de functie van kapelaan de modernisering en de afslanking van het personeelsbestand van de kasselrij in 1784 overleefde. De functies van tesorier, taalmannen, klerken van informatiën, krikhouder en klerk van de baljuwage werden nochtans afgeschaft of gefuseerd. In de kasselrijrekening van ondermeer 1791 wordt vermeld dat de kapelaan zijn gage kreeg. De tesorier en de klerken van informatiën trouwens ook nog [7]. Pas toen de Franse revolutionairen in 1796 het Vrije en de andere Ancien régime-instellingen afschaften, viel het doek over de kapelaan en zijn kapel in het landhuis van het Vrije.

2. LIJKSCHOUWINGEN EN BEGRAVINGEN IN GEWIJDE AARDE

Het was in het Vrije gebruikelijk om bij een verdacht overlijden of een ernstig ongeval, de berijder van ter plaatse hiervan te verwittigen. Het was zijn plicht het college zo snel mogelijk op de hoogte te brengen en de begrafenis tegen te houden tot het college had gereageerd. Na ontvangst van de melding zond het college daarop een delegatie van twee schepenen met een pensionaris ter plaatse om aanwezig te zijn bij de lijkschouwing door een dokter of een chirurgijn. In de praktijk durfde het wel eens mislopen, met telkens weer die eerder genoemde spanningen tussen het bisdom en het Vrije tot gevolg. We illustreren dat met enkele voorbeelden.

Op 31 januari 1721 waren de schepenen van de stad Brugge bij de Raad van Vlaanderen in proces tegen de bisschop van Brugge over het schouwen van lijken op gewijde grond. De bisschop had beweerd dat de schepenen van het Vrije, telkens als iemand op gewijde aarde verongelukte, hem toelating vroegen om het lijk te mogen schouwen, maar dat ze het lichaam daarvoor naar het ongewijde brachten.

De schepenen van het Vrije attesteerden dat ze vroeger altijd het recht hadden gehad om binnen het Vrije verongelukte lichamen te schouwen, zonder daarvoor toestemming te moeten vragen aan de bisschop. Eerst werd het lijk ter plaatse geschouwd door de afgevaardigde schepenen en hun griffier (hetzij op gewijde hetzij op ongewijde grond). Daarna werd het naar het ongewijde gebracht, gewoon omdat de chirurgijn het lichaam in goede omstandigheden verder zou kunnen onderzoeken en open maken als dat nodig zou blijken [8].

Eind augustus 1694 werd in Zuienkerke een onbekende arme jongen dood gevonden en door de lokale pastoor begraven zonder dat hij de lokale berijder op de hoogte bracht. Zodra de berijder vernam wat er gebeurd was, contacteerde hij het college van schepenen. Die beslisten onmiddellijk om schepenen de Bye en Rapaert, vergezeld van pensionaris vander Plancke, naar Zuienkerke te sturen *tot het doen van de selve schauwynghe, ende daer toe te vooren het lichaem te doen ontgraven*.

Het college had eerst gedebatteerd of het aan de bisschop toestemming moest vragen voor die ontgraving (op de gewijde grond van het kerkhof). Ze besloten dat dit niet verplicht was, maar dat ze de bisschop uit beleefdheid en voor de goede correspondentie op de hoogte zouden brengen van de geplande ontgraving.

De bisschop was echter kwaad en dreigde met de sluiting van de kapel van het Vrije (**de kapel uit het vorige item werd gebruikt als drukingsmiddel!**). Daarop stapte het college op 27 oktober 1694 naar de Raad van Vlaanderen om dat dreigement te smoren. In eerste instantie ging het Vrije hierbij, via de griffier van de Vierschaar Vande Sompele, enkel in op het dreigement van de bisschop om de kapel in hun landhuis te sluiten, en niet op de essentie van het recht om lijken van verongelukten te schouwen om een eventuele gewelddadige dood aan te tonen.

⁷ Rijksarchief Brugge, Registers, nr. 522 folio 522.

⁸ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Registers, nr. 43.

Op vraag van de bisschop verhuisde de zaak van de Raad van Vlaanderen naar de Geheime Raad. Daar probeerde de bisschop het college hun bestaand recht af te nemen, door te vragen naar bewijsstukken van dat recht. Omdat de schepenen handelden zoals ze al altijd gedaan hadden, gingen ze niet in op die vraag naar bewijsstukken. In de plaats vroegen ze om gehoord te worden. Dit resulteerde in een akte van 19 februari 1695, waarbij het Vrije gelijk kreeg en zijn recht om lijkschouwingen uit te voeren mocht behouden.

.....

De bevoegdheid van de schepenen ging verder dan het schouwen van gewelddadige overlijdens.

Op 23 november 1696 bespraken de schepenen het rapport over een overleden jongeman, opgemaakt door de berijder van Oostkerke Ambacht. Hij was *ghequetst* en bezweken aan zijn verwondingen. De schepenen besloten het lijk te schouwen en zich ter plaatse te informeren wie hem verwondde en waarom. Maar daarnaast wilden ze ook weten hoe de wonde verzorgd werd en waarom de chirurgijn geen melding gemaakt had van die dodelijke wonde [⁹].

En er is meer. Niet alleen verdachte *overlijdens* moesten gemeld worden. Chirurgen hadden ook meldingsplicht aan het college (al dan niet via de berijder) van *ernstige verwondingen*. Daarnaast moesten ze de toestemming van het college vragen om *levensbedreigende operaties* uit te voeren. Zo vroeg Bernaert Legiers uit Snaaskerke op 4 juni 1696 de schepenen om toestemming om zijn achtjarig zoontje Jacob door den operateur ordinaire te mogen laten snijden van den steen. Hij kreeg daarvoor ook de toestemming.

3. HET EGO VAN DE SCHEPENEN VAN HET BRUGSE VRIJE

Het korps van de schepenen en ambtenaren, die benoemd waren voor het leven, bevatte altijd wel een paar kokette, enggeestige persoonlijkheden. Af en toe kunnen we in de resolutieboeken lezen waar ze hun gevoelens van superioriteit lieten blijken. Zo bijvoorbeeld als Charles Witvoet, Jacques Acaert en Pieter van Altere zich in 1688-1689 presenteerden om aangesteld te worden als nieuwe schepenen [¹⁰]. Ook zinnestjes in testamenten van schepenen, waarbij de aan te stellen voogd moest zorgen voor een gepaste huwelijkskandidaat voor hun dochter, laten in de kaarten van de (overleden) schepen kijken [¹¹].

De burgemeesters en schepenen *van het Vrije* hielden er als groep aan om in hun eigen kapel de eucharistie bij te wonen. Niet alleen voor het praktisch gemak en comfort, maar ook voor het ego van hun instelling. Bij een Te Deum, een Blijde Intrede, een jubileum en bij andere vieringen liepen ze immers niet graag achter de schepenen *van de stad Brugge*. Dergelijke evenementen organiseerden ze liever in de eigen kapel, afgezonderd van andere lui en omringd door “goed volk”. Dat goed volk was echter niet beperkt tot de schepenen en pensionarissen van het Vrije. Heel wat hoge ambtenaren en edellieden wisten dat ze in het landhuis van het Vrije goede wijn schonken. Ook de bisschop en abten waren van harte welkom om vieringen bij te wonen in hun kapel. Uiteraard gevolgd door feestmaaltijden met heerlijke zalm, mosselen en exclusieve lekkernijen.

Hoe belangrijk hun kapel ook was, toch kozen de schepenen er nooit voor, om vanuit de kapel van het Vrije ten grave gedragen te worden. Steevast gebeurde een scabinale uitvaart (*uitvaart van een schepen, red.*) vanuit hun eigen parochiekerk. Dit ging gepaard met de nodige glorie en met uitdeling van vele broden aan de armen. Nadien werden honderden missen opgedragen in meerdere Brugse kloosters en kerken tot lafenis van de ziel van de overleden schepen.

(wordt vervolgd)

⁹ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Registers, nr. 40-41.

¹⁰ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, Registers, nr. 38.

¹¹ Rijksarchief Brugge, Brugse Vrije, St.v.goed, reeks 1, nr.1134 (jonker Pieter Louis Anastatius d’Hanins als voorbeeld).